

Magdalena Micherda

Gimnazjum z Polskim Językiem Nauczania w Czeskim Cieszynie jako znaczący ośrodek krzewienia kultury muzycznej na Zaolziu

Wartości w muzyce 4, 320-333

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Magdalena Micherda

Kolegium Nauczycielskie
Bielsko-Biała

Gimnazjum z Polskim Językiem Nauczania w Czeskim Cieszynie jako znaczący ośrodek krzewienia kultury muzycznej na Zaolziu

[...] artystyczne wychowanie, czy też lepiej wychowanie przez sztukę, może okazać się szczególnie ważne nie tylko dla stwarzania artystów czy dzieł sztuki, lecz dla stwarzania lepszych ludzi¹.

Udział kultury muzycznej w tworzeniu wartości uniwersalnych człowieka

Edukacja szkolna ma na celu przygotowanie młodego pokolenia do szeroko pojętego uczestnictwa w kulturze. Witold Kawecki zaznacza, iż „człowiek ma absolutną potrzebę przekraczania siebie i tworzenia kultury, bez której nie byłby w pełni sobą. W ten sposób doskonalili swoje człowieczeństwo — poprzez realizowanie celów wartościowych, co dokonuje się właśnie przez kulturę”². Kultury jednak nie sposób odłączyć od wychowania. Cele kulturalne osiąga się bowiem przez wychowanie rozumiane przede wszystkim jako rozwój wrażliwości zarówno intelektualnej, jak i estetycznej³. Jadwiga Uchyła-Zroski, pisząc o rozwoju młodego człowieka, podkreśla natomiast, że „dokonuje się on przez jego czyn-

¹ Cyt. za: K. Krasoń, B. Mazepa-Domagała: *Wstęp*. W: *Wymiary ekspresji dziecięcej, stymulacja — samorealizacja — wsparcie*. Red. K. Krasoń, B. Mazepa-Domagała. Katowice 2005, s. 4.

² W. Kawecki: *Wychowanie do kultury przez odkrywanie piękna*. W: *Muzyka sakralna. Wybór wykładów z seminariów organizowanych w ramach Międzynarodowego Festiwalu Muzyki Szkolnej „Gaude Mater”, „Ars Sacra — Dialog Kultur”*. Cz. IV. Red. M.Z. Nowak. Częstochowa 2010, s. 10.

³ W. Kawecki: *Wychowanie do kultury przez odkrywanie piękna*. W: *Muzyka sakralna...*, s. 12.

ne uczestnictwo w procesach kultury artystycznej jako dziedzinach życia człowieka, w których sztuka wyraźnie zaznacza swoją obecność”⁴. Ponadto dodaje, iż „wychowanie do sztuki” to „wprowadzenie ucznia w świat wartości sztuki przez jej teoretyczne poznawanie i gromadzenie o niej wiedzy, udział w wystawach, spektaklach teatralnych, filmach, koncertach. Celem działań edukacyjnych jest ukształtowanie świadomego odbiorcy sztuki jako użytkownika i ambasadora”⁵. Należy podkreślić, że aplikacja ta nie jest sprawą łatwą i wymaga od nauczycieli ciągłych poszukiwań oraz refleksji. Jak wprowadzić wychowanka w świat sztuki, jak zachęcić ucznia do osobistego rozwoju poprzez uczestnictwo w różnych formach działalności artystycznej, jak zmotywować młodego człowieka do poszukiwania wartości kulturalnych? To tylko niektóre z pytań, które winien sobie postawić refleksyjny nauczyciel. Alina Górniok-Naglik zauważa, że „obcując z wartościami zawartymi w sztuce, uczeń ma możliwość zetknięcia się z transcendentalną triadą wartości uniwersalnych, albowiem kultura, w której samorealizuje się człowiek, opiera się na założeniach i normach ponadczasowych. Wspomniana triada wartości stanowi podstawę edukacji zorientowanej humanistycznie, a obcowanie z nią umożliwia jednostce samopoznanie, samourzeczywistnienie i samorealizację poprzez prawdę, dobro i piękno”⁶. Humanistyczne podejście do edukacji jest przede wszystkim określane jako wspomaganie ucznia w rozwoju osobowym. Naczelnym celem jest zatem akceptowanie indywidualności i wyjątkowości każdego wychowanka poprzez zwrócenie uwagi na jego zainteresowania i potrzeby⁷. Katarzyna Olbrycht pisze natomiast, iż „istotą kultury jest realizowanie i przejawianie się człowieczeństwa tak w sensie uniwersalnym (gdy mówimy o kulturze człowieka), jak i w sensie związanym z określoną grupą (gdy mowa jest o przynależności człowieka do poszczególnych kultur na poziomie lokalnym, regionalnym, narodowym, ponadnarodowym itd.). Warunkiem jest zrozumienie wartości samej kultury i uczestniczenia w niej, odczuwanie potrzeby twórczych i odbiorczych kontaktów z nią — zarówno tą popularną, jak i wysoką — gotowość do samodzielnych, wolnych wyborów opartych na przyjętych kryteriach i świadomych ocenach”⁸. Inicjacja w aktywność kulturalną, a także wszystkie opisane powyżej procesy dokonują się w podstawowych dla dzieci i młodzieży środowiskach

⁴ J. Uchyla-Zroski: *Sztuka w edukacji jako estetyczny nurt wychowania*. W: *Wartości w muzyce*. T. 3: *Zarys współczesnych kierunków badań nad wartościami w muzyce*. Red. J. Uchyla-Zroski. Katowice 2010, s. 229.

⁵ J. Uchyla-Zroski: *Sztuka w edukacji jako estetyczny nurt wychowania*. W: *Wartości w muzyce*. T. 3..., s. 230.

⁶ A. Górniok-Naglik: *Aksjologiczny wymiar edukacji kulturalnej*. W: *Wartości w muzyce*. T. 3..., s. 243.

⁷ I. Gryniuk-Toruń: *Wspomaganie ucznia w rozwoju jako cel edukacji*. Dostępne w Internecie: <http://www.psychologia.net.pl/artukul.php?level=87> [data dostępu: 27.06.2011].

⁸ K. Olbrycht: *Potrzeby i perspektywy. Edukacja kulturalna w województwie śląskim*. W: „Relacje — Interpretacje” 2011, nr 2 (22), s. 12.

wychowawczych, jakimi są rodzina i szkoła. Działalności i oferty edukacyjnej tej drugiej nie można w żadnym wypadku zawęzić jedynie do przekazywania wiedzy. Promowanie kultury to niewątpliwie jedno z naczelných zadań współczesnej szkoły⁹. Warunkiem pomyślnych wyników tej pracy jest niewątpliwie postawa nauczycieli charakteryzująca się otwartością i wrażliwością na tego typu działalność.

Zarys działalności edukacyjnej Gimnazjum z Polskim Językiem Nauczania w Czeskim Cieszynie

Niezwykle ważnym ośrodkiem krzewienia kultury jest niewątpliwie Gimnazjum z Polskim Językiem Nauczania w Czeskim Cieszynie, będące największą szkołą ponadpodstawową dla młodzieży polskiej na Zaolziu. Miałam w ostatnim czasie to szczęście, że udało mi się tę szkołę poznać nieco bliżej, dzięki przychylności tamtejszych władz, na czele z Panią Dyrektorką Krystyną Herman. W placówce tej uczy się młodzież polska już od 1949 roku. Wówczas w samodzielnym gimnazjum w Czeskim Cieszynie naukę pobierało 131 uczniów w pięciu klasach. Grono pedagogiczne wraz z dyrektorem Henrykiem Bolkiem liczyło wówczas 18 osób¹⁰.

Warto nieco bliżej przyjrzeć się i tym samym poznać bogatą historię czesko-cieszyńskiej *Alma Mater*, w której kształcą się przede wszystkim młodzież zaolziańskiej inteligencji. Od roku szkolnego 1950/1951 zakładane były tzw. szkoły pedagogiczne, w których cykl nauki trwał cztery lata i kończył się maturą. Przygotowywały one zarówno nauczycieli szkół I stopnia, jak i wychowawczyń przedszkoli. Od 1 września 1953 roku ustawa wprowadziła tzw. jedenastoletni, czyli osiem lat kształcenia ogólnego w szkole średniej i trzyletnie kształcenie wyższego typu, będące przygotowaniem do studiów na uczelniach wyższych. W tym samym roku ustanowiono także Jedenastoletnią Szkołę Średnią z Polskim Językiem Nauczania w Czeskim Cieszynie (dalej: JSS). W latach 1956—1958 do jedenastoletniej szkoły średniej dołączono klasy przedszkolank Szkoły Pedagogicznej dla Wychowawczyń Przedszkoli z Orłowej. Kilka lat później (1957—1961) otwarto przy JSS czteroletnią klasę pedagogiczną dla nauczycieli szkół ludowych. W roku 1961 miał miejsce podział jedenastolatek na dziewięcioletnie szkoły podstawowe i trzyletnie ogólnokształcące szkoły średnie. Nieco później (1965—1966) wprowadzono dwa typy klas. Pierwszy — przyrod-

⁹ W. Kaweck i: *Wychowanie do kultury...*, s. 13.

¹⁰ J. Lenard: *Polskie Gimnazjum w Czeskim Cieszynie*. Dostępne w Internecie: http://www.wspolnota-polska.org.pl/index.php?id=b99_7_5 [data dostępu: 09.06.2011].

niczy dla kandydatów na studia techniczne, przyrodnicze i medyczne, drugi natomiast adresowany do humanistów. Warto wspomnieć, iż właśnie w tym czasie wprowadzono obowiązkową naukę języka zachodniego. Rok 1969 przynosi kolejne zmiany w systemie szkolnym. Miejsce Ogólnokształcącej Szkoły Średniej zajęły po raz kolejny czteroletnie gimnazja. W roku 1979 w teatrze cieszyńskim uroczystie obchodzono jubileusz 30-lecia gimnazjum. Rok później uzyskano zezwolenie na rozbudowę gmachu szkoły i rozpoczęto prace według projektu inż. arch. Karola Cieślara. Uroczyste otwarcie nowej części budynku szkolnego nastąpiło 2—3 września 1994 roku z udziałem ministra szkolnictwa Republiki Czeskiej Ivana Pilipa. Rok później Gimnazjum z Polskim Językiem Nauczania w Czeskim Cieszynie odwiedził Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej Lech Wałęsa. W roku 2009 obchodzono 100-lecie założenia nieistniejącego już Polskiego Gimnazjum Realnego im. Juliusza Słowackiego w Orłowej, 60-lecie działalności w Czeskim Cieszynie, a także — co trzeba zaznaczyć z przykrością — po raz ostatni zadzwonił dzwonek w klasach elokowanych w Karwinie, będących spadkobiercą wspomnianego gimnazjum w Orłowej¹¹.

Współczesny czteropiętrowy budynek szkolny nawiązuje architektonicznie do budowli pierwotnej, ale zachwyca nowatorskimi rozwiązaniami. Jest pięknie oświetlony, przestronny, funkcjonalny i — co również ważne — bogato wyposażony. Uczniowie mają do dyspozycji liczne klasopracownie, 2 laboratoria, 8 gabinetów, halę sportową i funkcjonalne sale lekcyjne. Szkoła od początku swojej działalności, by zachęcić kandydatów do pobierania nauki w gimnazjum polskim, musi zaproponować młodzieży i rodzicom zdecydowanie lepszą ofertę edukacyjną niż konkurencyjne instytucje czeskie.

W zestawieniu półrocznym planów nauczania na rok szkolny 2008—2009 zwróciłam uwagę na liczne przedmioty znajdujące się w ofercie edukacyjnej szkoły. Są wśród nich: język polski, język czeski, dwa języki obce, podstawy nauk społecznych, historia, geografia, matematyka, fizyka, chemia, biologia, informatyka, wychowanie estetyczne, fizyczne, tzw. przedmioty nadobowiązkowe (np. programowanie, geometria wykreślna, seminarium z języka polskiego, konwersacje angielskie, ćwiczenia z biologii, fizyki, chemii). Ponadto szkoła realizuje przedmioty fakultatywne pozwalające uczniom rozwijać swoje pasje artystyczno-naukowe.

Od 1993 roku szkoła należy do Europejskiej Rodziny Liceów im. Juliusza Słowackiego, realizuje projekt „Kontakty” polegający na plastyczno-teatralnej współpracy uczniów z ośrodkiem dla osób upośledzonych EBEN-EZER w Żukowie. Ponadto placówka ta z powodzeniem uczestniczy w międzynarodowym konkursie recytacyjnym „Kresy”. Wspólnie z I Liceum Ogólnokształcącym im. J. Śniadeckiego w Siemianowicach Śląskich bierze udział w wyprawach eko-

¹¹ Kim: *Ważniejsze momenty historii*. W: *Od dziadka do wnuka. 60 lat czeskokoczeskiej Alma Mater*. Red. K. G a j d z i c a. Czeski Cieszyn 2009, s. 19—26.

logicznych, geograficznych i biologicznych. Trudno nie wspomnieć o programie europejskim „Młodzież w działaniu”, międzynarodowych zmaganiach matematycznych „Kangur”, konkursach języka angielskiego „Fox”, a także rywalizacji fizyków w konkursie polsko-ukraińskim „Lwiątko”. Korzystając z dotacji Stowarzyszenia „Wspólnota Polska” w Warszawie, szkoła organizuje w ramach zajęć z języka polskiego i historii wycieczki edukacyjno-warsztatowe do różnych regionów polskich. Ponadto w szkole działa z powodzeniem Chór Studencki „Collegium Iuvenum”, Kapela Gorolsko „Zorómbek”, teatrzyk „Sz.K.A.P.A”, kółko fotograficzne, a także Klub Sportowy „Gimpel”. Warto także zaznaczyć, że do niedawna działał także w filii w Karwinie zespół wokalny Alaudae.

Za licznymi sukcesami czeskokoczeskich gimnazjalistów stoi zaangażowanie, profesjonalizm i pasja kadry pedagogicznej, liczącej obecnie 43 osoby. W roku 2008 gimnazjum włączyło się do projektu „Eurogimnazja”, polegającego na współpracy z placówkami województwa morawsko-śląskiego, a także poszerzaniu kwalifikacji grona nauczycielskiego. **Wszystko po to, by — jak pisze pani dyrektor Krystyna Herman — „nadal wychowywać młodych ludzi, którzy sprostatą wymogom dzisiejszego świata, a przede wszystkim ogromnej konkurencji, jaka w nim panuje”¹².**

Gimnazjum kończy się maturą, obejmującą w wersji pisemnej i ustnej język polski, ustnie natomiast język czeski i dwa przedmioty do wyboru. Absolwenci kontynuują naukę zarówno w ośrodkach akademickich w Republice Czeskiej, jak i korzystają ze stypendiów i możliwości dalszego kształcenia się w Rzeczpospolitej Polskiej. Mogą również w dalszym ciągu rozwijać swoje pasje muzyczne poprzez czynne uczestnictwo w próbach i działalności Chóru „Canticum Novum”, ewentualnie dwóch chórach kameralnych (Amici Cantionis Antiquae i Musicae Amantes), lub kapeli Sómśiek. Jeden ze współczesnych rodziców trafnie scharakteryzował sylwetkę absolwenta czeskokoczeskiego gimnazjum: „Absolwenci, którzy opuścili te mury szkolne, są i być powinni świadomymi faktu, iż są absolwentami Polskiego Gimnazjum w Czeskim Cieszynie, które nawiązuje do tradycji stuletniego Gimnazjum w Orłowej na Obrokach. I że dołączyli do szerokiej rzeszy absolwentów rozsianych dzisiaj po całym świecie. Do specjalistów, członków korpusów dyplomatycznych, wybitnych profesorów, naukowców, artystów, członków rad nadzorczych, dyrektorów, IT specjalistów, przedstawicieli wszystkich sfer życia politycznego, gospodarczego, publicznego czy też fachowców. Ale także o tych, którzy zginęli podczas wojen, w obozach koncentracyjnych. [...] A do tych, którzy byli, są i będą absolwentami naszej szkoły, bez względu na to, czy chodzi o Cieszyn, Orłową czy Karwinę, pozwolę sobie zaadresować stwierdzenie i życzenie: Jesteście orłami, nie obniżajcie lotu¹³.”

¹² K. Herman: *Co nowego w gimnazjum*. W: *Od dziadka do wnuka...*, s. 8.

¹³ J. Mõhwald: *Orzeł czy reszt(k)a*. W: *Od dziadka do wnuka...*, s. 13.

Działalność muzyczna i kulturalna dr. Leszka Kaliny

Przedmiotem mojego szczególnego zainteresowania jest działalność muzyczna czeskokoczyńskiego gimnazjum, zarówno ta, realizowana poprzez edukację przedmiotową, jak również podczas zajęć muzycznych odbywających się poza lekcjami. Dokonam charakterystyki działań artystycznych placówki, opierając się na moich doświadczeniach zawodowych oraz zgromadzonym materiale faktograficznym.

W maju 2011 roku miałam możliwość uczestniczenia w różnych zajęciach muzycznych odbywających się w szkole. Przy tej okazji mogłam obejrzeć klasopracownię muzyczną, która jest utworzona z wielkim profesjonalizmem i dbałością o każdy element mający wpływ na jakość kształcenia muzycznego młodzieży. Uczniowie korzystają ze studia muzycznego z możliwością dokonywania nagrań w technice cyfrowej. Mają do dyspozycji bogatą taśmotekę i płytotekę. Na każdej lekcji może być wykorzystywany rzutnik multimedialny. Pracownia muzyczna posiada bogate zestawy instrumentarium i biblioteczkę. Doskonale zorganizowana i wyposażona klasopracownia jest niewątpliwie wielką pomocą w przebiegu procesów kształcenia.

Współczesna rzeczywistość edukacyjna jest niezwykle wymagająca dla uczących się i nauczających. Główne wyzwania stawia jednak nauczycielom, sugerując im, aby nieustannie poszukiwali nowatorskich pomysłów zadań dydaktycznych i skutecznie rozwijali zainteresowania młodego człowieka szeroko rozumianą kulturą. Poznając placówkę, spotkałam pedagoga, dla którego praca jest radością i pasją. Osobą tą jest dr Leszek Kalina — nauczyciel i wykładowca wychowania muzycznego w Polskim Gimnazjum w Czeskim Cieszynie, absolwent kierunku wychowanie muzyczne i filologii czeskiej na Wydziale Pedagogicznym w Ostrawie. Jak sam zaznaczył w naszej rozmowie, od lat studenckich szczególnie interesuje go chóralistyka, etnomuzykologia, historia muzyki i pedagogika muzyczna. W roku 1991 obronił pracę doktorską „Komparatystyka polskiego i czeskiego systemu szkolnictwa muzycznego”. Obecnie oprócz szerokiej działalności dydaktycznej bierze czynny udział w zaolziańskim życiu muzycznym, prowadząc własne zespoły i pełniąc funkcję prezesa Zrzeszenia Śpiewaczo-Muzycznego. Pracuje również jako metodyk wychowania muzycznego w Centrum Pedagogicznym dla Polskiego Szkolnictwa Narodowościowego. Jest też kierownikiem i pomysłodawcą Polskiego Towarzystwa Artystycznego „Ars Musica”, którego główny cel to promowanie oraz rozwój kultury polskiej mniejszości narodowej w Republice Czeskiej.

Zwraca także szczególną uwagę współistnienie Polskiego Gimnazjum i Towarzystwa Artystycznego. Dzięki zgodnej współpracy obie strony korzystają z pozyskiwanych środków, które ułatwiają rozwój szeroko pojętej kultury muzycznej. Warto podkreślić także, iż w latach 2004—2009 Leszek Kalina był

prezesem Komisji Ministerstwa Kultury Republiki Czeskiej ds. Grantów na Konkursy i Festiwale Międzynarodowe. Prowadzi także seminaria, wykłady oraz warsztaty chóralne i etnomuzykologiczne. Pytany o odznaczenia wspomina o Zasłużonym dla Kultury Polskiej (RP 1996), Złotej Odznace Honorowej z laurem PZCHiO (2009), nagrodę Srebrnych Spinek (Konsulatu Generalnego RP w Ostrawie), a także międzynarodową Nagrodę im. Stanisława Moniuszki (2010).

Leszek Kalina, uznany w 2002 roku przez wojewodę morawsko-śląskiego „Wyróżniająca się osobowością pedagogiczną roku”, z zaangażowaniem opowiada o swojej działalności dydaktycznej. Wychowanie muzyczne lub plastyczne jest obowiązkowe dla uczniów I i II klasy w wymiarze 2 godzin tygodniowo. Wybór dziedziny artystycznej dokonuje się w porozumieniu z nauczycielem. W III i IV roku kształcenia gimnazjaliści w ramach zajęć fakultatywnych mogą również wybrać 2 godziny tygodniowo wychowania muzycznego i dodam, że może to być przedmiot maturalny.

Trzecią formę szkolnych spotkań z muzyką stanowią tzw. zajęcia nadobowiązkowe. Posiadają one trzy różne warianty: śpiew chóralny realizowany poprzez czynne uczestnictwo w działalności Chóru Studenckiego „Collegium Iuvenium”, następnie ludowy zespół instrumentalny Kapela Gorolska „Zaróbek” oraz klub muzyczny, w którym uczniowie mogą zgłębiać tajniki wiedzy muzycznej, a także prowadzić konwersacje i dyskusje tematyczne. Wszystkie wymienione aktywności są realizowane przez nauczyciela w ramach jego etatu. Zajęcia wychowania muzycznego dla klas I i II, a także zajęć fakultatywnych dla klas III i IV są prowadzone na podstawie autorskiego programu nauczania. Leszek Kalina podkreśla, że w klasach I i II jest to w 80% historia muzyki. Program nauczania dla klas młodszych Leszka Kaliny zawiera następujące zagadnienia:

- I. Kultura i jej podział.
- II. Zarys muzyki światowej.
- III. Historia muzyki polskiej i czeskiej.
- IV. Regiony folklorystyczne w Polsce i Czechach.
- V. Muzyka regionalna ze szczególnym uwzględnieniem folkloru Śląska Cieszyńskiego.
- VI. Zarys muzyki rozrywkowej ze szczególnym zwróceniem uwagi na jazz i blues.
- VII. Organologia.

W klasie IV ze względu na egzaminy wstępne na uczelnie wyższe program Leszka Kaliny obejmuje podstawy teorii, harmonii i psychologii muzyki. Zapytany o podręczniki Kalina wskazuje przede wszystkim na *Dzieje muzyki* Bogusława Schaeffera, a także Marii Wacholc *Repertuar i wiadomości o muzyce*, które zamawia dla młodzieży przez Stowarzyszenie Wspólnota Polska.

Działalność artystyczna zespołów szkolnych

Oprócz zajęć przedmiotowych wychowania muzycznego rozwój kultury muzycznej gimnazjalistów następuje dzięki czynnemu uczestnictwu w dwóch bardzo dobrze działających zespołach. Pierwszym z nich jest Chór Studencki¹⁴ „Collegium Iuvenum”, powstały we wrześniu 1990 roku jako chór Polskiego Gimnazjum w Czeskim Cieszynie. Obecnie chór działa przy Polskim Towarzystwie Artystycznym „Ars Musica”, wciąż reprezentując czeskokocieszyńską *Alma Mater*. Członkami zespołu są wyłącznie gimnazjaliści, na chwilę obecną — 75 osób. Kierownikiem artystycznym i dyrygentem jest Leszek Kalina, a asystentem mgr Grażyna Sucha. Zajęcia z emisji głosu często prowadzi dla chórzystów wybitny specjalista prof. Alojzy Suchanek. Leszek Kalina podkreślił w rozmowie ze mną, że repertuar zespołu jest bardzo szeroki. Można w nim odnaleźć utwory mistrzów polifonii, klasyki, romantyzmu po muzykę współczesną, a ponadto opracowania pieśni ludowych i muzyki tanecznej i rozrywkowej. Zespół jest członkiem Zrzeszenia Śpiewaczo-Muzycznego na Zaolziu, Polskiego Związku Chórów i Orkiestr oraz Unie českých pěveckých sborů w Pradze. Trudno w jednym artykule wyliczyć wszystkie sukcesy tego zespołu. Ważniejszymi osiągnięciami są:

- 1993 — Bydgoszcz, Srebrny Kamerton (finał Ogólnopolskiego Konkursu Chórów Szkolnych),
- 1994 — Bydgoszcz, Złoty Kamerton oraz Puchar Ministra Edukacji Narodowej za absolutne zwycięstwo w swojej kategorii w finale Ogólnopolskiego Konkursu Chórów Szkolnych,
- 1995 — nagroda za najlepsze wykonanie muzyki współczesnej oraz 3. miejsce na Międzynarodowym Konkursie Chóralnym w Pradze,
- 1997 — Bydgoszcz, Złoty Kamerton,
- 1997 — Złota Wstęga na II Festiwalu „Opava Cantat”,
- 1998 — Złota Wstęga na III Festiwalu „Opava Cantat”,
- 1999 — Bydgoszcz, Złoty Kamerton,
- 1999 — Złota Strefa na Festiwalu „Gymnasia Cantat” w Brnie,
- 2000 — Bydgoszcz, Srebrny Kamerton,
- 2000 — Złota Wstęga na V Festiwalu „Opava Cantat”,
- 2000 — Brno, Złota Strefa na Festiwalu „Gymnasia Cantat”,
- 2001 — Bydgoszcz, Złoty Kamerton,
- 2001 — Złota Wstęga na VI Festiwalu „Opava Cantat”,
- 2002 — Bydgoszcz, Srebrny Kamerton,
- 2003 — Bydgoszcz, Złoty Kamerton,

¹⁴ W tekście wielokrotnie będzie pojawiał się termin „studenci”, który w Gimnazjum z Polskim Językiem Nauczania oznacza uczniów uczęszczających do tejże szkoły.

- 2003 — Brno, Złota Strefa na Festiwalu „Gymnasia Cantat”,
 2004 — Bydgoszcz, Złoty Kamerton i wicemistrzostwo Ogólnopolskiego Konkursu Chórów Szkolnych,
 2004 — **Neerpelt w Belgii, I miejsce „Cum Laude” w 52. Europejskim Festiwalu Chórów Młodzieżowych,**
 2004 — **wydanie płyty *Iuvenum koncertowo (total time 69:31)* obejmującej 26 zróżnicowanych stylistycznie i pochodzących z różnych epok,**
 2005 — Złoty Dyplom na IX Międzynarodowym Konkursie „Gaude Cantem” w Bielsku-Białej,
 2006 — Srebrna Strefa na konkursie young 2006 prague,
 2007 — Bydgoszcz, Złoty Kamerton,
 2008 — Bydgoszcz, Srebrny Kamerton,
 2009 — Srebrna Wstęga w Międzynarodowym Konkursie Muzyki Sakralnej w Namestowie,
 2010 — Rumia, wyróżnienie w XXII Międzynarodowym Konkursie Pieśni Religijnej¹⁵.

Kilkakrotnie chór prezentował również swój dorobek artystyczny na antenie Polskiego Radia w Ostrawie. Warto także wspomnieć, że dwukrotnie w 2003 i 2004 roku zespół zwyciężył w konkursie „Tacy jesteśmy” na najpopularniejszy chór Zaolzia.

Drugim zespołem, w którym uczniowie czeskokocieszyńskiego gimnazjum mogą rozwijać muzyczne pasje i poznawać kulturę, jest Kapela Gorolska „Zorómbek”, powstała nieco wcześniej niż chór, bo w 1989 roku. Obecnie zespół liczy 20 osób. W repertuarze kapeli odnajdziemy przede wszystkim góralski folklor pieśniowy Beskidu Śląskiego subregionu jabłonkowskiego, który kapela wykonuje w sposób autentyczny, bez stylizacji i w oryginalnych strojach. Kapela koncertuje w kraju i poza jego granicami. Warto również wspomnieć o pedagogicznej akcji zespołu, polegającej na promowaniu edukacji etnograficznej dzieci w szkołach zaolziańskich. Do największych osiągnięć kapeli należą między innymi:

- 1996 — Zabrze, 1. miejsce w finale konkursu Śląskie Śpiewanie,
 1997 — Cieszyn, 1. miejsce w regionalnym konkursie Śląskie Śpiewanie,
 1999 — Zebrzydowice, 2. miejsce w Konkursie Kapel Ludowych,
 2000 — Chorzów, 1. miejsce w finale konkursu Śląskie Śpiewanie,
 2002 — Tarnowskie Góry, 1. miejsce w ogólnopolskim konkursie Śląskie Śpiewanie,
 2003 — Wisła, 1. miejsce w V Międzynarodowym Konkursie Pieśni Ludowej im. Stanisława Hadyny,
 2003 — Będzin, 2. miejsce w finale Ogólnopolskiego Konkursu Kolęd i Pastorałek,

¹⁵ <http://www.arsmusica.cz/polish/dyrygent.htm> [data dostępu: 22.05.2011].

Fot. 1. Chór Studencki „Collegium Iuvenum” z dyrygentem Leszkiem Kaliną w Teatrze w Czeskim Cieszynie podczas jubileuszu 20-lecia Chóru, grudzień 2010. Fotografia ze zbiorów autorki

Fot. 2. Kapela Gorolska „Zorómbek” w Teatrze w Czeskim Cieszynie podczas imprezy „Tacy jesteśmy”, listopad 2010. Fotografia ze zbiorów autorki

Fot. 3. Pracownia muzyczna w Gimnazjum z Polskim Językiem Nauczania w Czeskim Cieszynie.
Fotografia ze zbiorów autorki

Fot. 4. Pracownia muzyczna w Gimnazjum z Polskim Językiem Nauczania w Czeskim Cieszynie.
Fotografia ze zbiorów autorki

- 2007 — Koszęcin, 2. miejsce w IX Międzynarodowym Konkursie Muzyki i Pieśni im. Stanisława Hadyny,
- 2008 — wydanie płyty kompaktowej *Ło, przepiękne gronie* (total time 64:03), nagranie zrealizowano w klasopracowni wychowania muzycznego Polskiego Gimnazjum w Czeskim Cieszynie, w dniach 12 sierpnia i 1 września 2008 roku,
- 2009 — Neerpelt w Belgii, 1. miejsce w 57. Europejskim Festiwalu Zespołów Młodzieżowych,
- 2010 — Wisła, 1. miejsce na XII Międzynarodowym Konkursie Muzyki i Pieśni im. Stanisława Hadyny,
- 2011 — Piekary Śląskie, 2. miejsce w finale konkursu Śląskie Śpiewanie,
- 2011 — Srebrna Strefa w III Międzynarodowym Młodzieżowym Festiwalu Muzycznym w Bratysławie¹⁶.

Oba szkolne zespoły prowadzą własne kroniki, dokumentujące ich bogatą działalność. Wybrani członkowie zespołów pod czujnym okiem kierownika Leszka Kaliny opisują w nich wszystkie wydarzenia związane z działalnością artystyczną, kulturalną i rozrywkową zespołu. Jest to kolejna ważna umiejętność, którą uczniowie zdobywają wraz z rozwijaniem muzycznych talentów.

Zarówno w tytule, jak i na początku moich refleksji o czeskokocieszyńskiej *Alma Mater* podkreśliłam, iż Gimnazjum z Polskim Językiem Nauczania jest znaczącym ośrodkiem krzewienia kultury muzycznej na Zaolziu. Warto wspomnieć, że zagadnienie to można rozpatrywać, biorąc pod uwagę różne, ale istotne aspekty. Po pierwsze, szkoła stwarza możliwość indywidualnego rozwoju muzycznego swoim uczniom. Mam tutaj na uwadze przede wszystkim profesjonalnie prowadzone zajęcia w ramach przedmiotu: wychowanie muzyczne. Miałam okazję zaobserwowania studentów na lekcji i śmiało można zaznaczyć, że wiedza muzyczna gimnazjalistów jest imponująca.

Dalszy indywidualny rozwój artystyczny dokonuje się w wyniku czynnego uczestnictwa młodzieży w działalności szkolnych zespołów muzycznych. Cztery lata obcowania z muzyką chóralną bądź ludową jest niewątpliwie okazją do rozwijania osobistych zdolności muzycznych. Jest to tym bardziej możliwe, iż wszystkie zajęcia realizowane są w sposób systematyczny, odpowiedzialny, a przede wszystkim pod kierownictwem kompetentnych i zaangażowanych pedagogów. Podkreślę w tym momencie doskonale prowadzoną emisję głosu oraz ciągły rozwój muzyczny gimnazjalistów, dokonujący się poprzez sięganie do zróżnicowanego stylowo repertuaru i zapoznanie z ambitnymi wykonawczo dziełami muzycznymi. Trudno pominąć radość płynącą z możliwości wspólnego muzykowania, a tym samym także ogromną satysfakcję z wszechstronnego rozwoju intelektualnego. Obejmuje on zarówno edukację artystyczną, jak i kształtowanie poczucia odpowiedzialności za siebie i cały zespół.

¹⁶ <http://www.arsmusica.cz/polish/dyrygent.htm> [data dostępu: 22.05.2011].

Kolejny aspekt stanowi zaangażowanie zespołów w życie środowiska szkolnego. Lokalna działalność jest nie tylko formą uświetnienia ważnych dla Gimnazjum wydarzeń, ale szansą obcowania z tzw. kulturą wysoką dla wszystkich członków społeczności czeskokocieszyńskiej placówki. Jest to niepowtarzalna okazja poznania bogatej literatury chóralnej zarówno pod względem stylowym, jak i wykonawczym, a także kultury muzycznej własnego regionu.

Uczestnictwo zespołów szkolnych w życiu muzycznym Zaolzia

Nie sposób również pominąć kolejnego, ale niezwykle ważnego aspektu, jakim jest czynne uczestnictwo gimnazjalnych zespołów w bogatym życiu muzycznym Zaolzia, a tym samym twórcze jego ubogacenie połączone z nadzieją, że tradycje śpiewactwa na tym terenie będą w kolejnych latach kontynuowane. Warto w tym momencie dodać, iż ruch śpiewaczo-muzyczny na Zaolziu nie jest nowością, lecz ma bardzo bogatą historię. Organizacją sprawującą od ponad pół wieku opiekę nad zespołami jest Polski Związek Kulturalno-Oświatowy. Cały miejscowy powojenny ruch śpiewaczy był kierowany przez założone w 1949 roku Zrzeszenie Śpiewaczo-Muzyczne, które stało się spadkobiercą, a tym samym kontynuatorem działalności Związku Polskich Chórów w Czechosłowacji. Piękną tradycją zaolziańską stały się także słynne występy chórów połączonych, a kilkuosobowa Rada Artystyczna na czele z dr. Leszkiem Kaliną czuwa nad artystyczną stroną tego przedsięwzięcia. W 1991 roku w Trzyńcu na Walnym Zgromadzeniu Delegatów Zrzeszenie Śpiewaczo-Muzyczne stało się pierwszym Oddziałem Zagranicznym-Zaolziańskim Polskiego Związku Chórów i Orkiestr oraz Unie českých pěveckých sborů. W 2005 roku zdecydowało się na pełną niezależność organizacyjną¹⁷.

Niezwykle ważnym wydarzeniem dla mieszkańców Zaolzia jest organizowany rokrocznie Festiwal Polskiego Związku Kulturalno-Oświatowego. 4 czerwca 2011 roku w Trzyńcu odbył się on już po raz kolejny. Honorowy patronat nad nim objął ambasador Rzeczypospolitej Polskiej — Jan Pastwa. Największe wrażenie wśród mieszkańców Zaolzia i licznych gości budzi korowód idący ulicami miasta, a także występ chórów połączonych. Gimnazjaliści czeskokocieszyńscy również w tym wydarzeniu czynnie uczestniczą. Młode osoby biorą także udział w licznych imprezach artystycznych, nad którymi czuwa Towarzystwo Ars Musica. Zajmuje się ono przede wszystkim promocją lokalnych zespołów

¹⁷ J. W i e r z g o Ń: *Zrzeszenie Śpiewaczo-Muzyczne samodzielne, Polskie Śpiewactwo zaolziańskie po II wojnie światowej*. Dostępne w Internecie: http://www.zgpzchio.pl/2index.php?option=com_content&task=view&id=17Itemid=10 [data dostępu: 07.07.2011].

poprzez wysyłanie ich na konkursy, przeglądy i festiwale. Towarzystwo organizuje także dla młodzieży, a pośrednio także dla lokalnych słuchaczy, koncerty, wśród których wymienić należy przede wszystkim Festiwal Piosenki Dziecięcej, Przegląd Szkolnej Działalności Śpiewaczej, a także Przegląd Cieszyńskiej Pieśni Ludowej.

Dodam jeszcze, że młodzież gimnazjalna grająca w kapeli Zorómbek także współpracuje ze środowiskiem lokalnym. Dokonuje się ona poprzez prowadzone przez młodzież muzyczne warsztaty edukacyjne w zaolziańskich szkołach. Są one doskonałą okazją do zapoznania dzieci z szeroko rozumianą kulturą ludową. Można tym samym mieć nadzieję, że najmłodszy, widząc zaangażowanie, radość i pasję gimnazjalistów, sami zainteresują się kulturą własnego regionu.

Reasumując rozważania o życiu muzycznym Zaolzia, przytoczę słowa Teresy Zięby-Janasiak świadczące o wielkości tradycji muzycznych mieszkańców Zaolzia. „Coś więc musi być w tym wspólnym śpiewaniu, które dawało i daje ludziom poczucie wspólnoty, bliskości oraz wiary we wspólną siłę, umiejętność i Polskość”¹⁸. Profesor Alojzy Suchanek, prezes Towarzystwa Ars Musica, a także specjalista profesjonalnie prowadzący zajęcia z emisji głosu z czesko-cieszyńskimi gimnazjalistami dodaje na łamach „Głosu Ludu: „Gdy jestem na występach naszych zespołów, widzę, że potrafimy podnosić widzów i słuchaczy na duchu, nasza młodzież potrafi pokazać coś pięknego”¹⁹. Najważniejsze jest zatem to, że sami **gimnazjaliści niemalże na co dzień obcuja z pięknem muzyki, a potem siłą oddziałują na innych wzbogacając cząstką siebie środowisko lokalne.**

Zakończenie

Socjolog Aldona Jawłowska, wprowadzając kategorię człowieka kulturalnego, wyszczególnia przede wszystkim jego rozwój intelektualny, odniesienie do wartości i działalność odbiorczo-twórczą. Ważnym ośrodkiem kształtującym właśnie „człowieka kulturalnego”, a także krzewiącym kulturę, rozumianą oczywiście w sposób bardzo szeroki również w środowisku społecznym, jest szkoła. Swoją działalność edukacyjną musi oprzeć głównie na kształtowaniu postaw młodych ludzi wobec dziedzictwa regionalnego, narodowego, europejskiego, światowego, a także uniwersalnego²⁰. Zofia Konaszekiewicz podkreśla, za

¹⁸ T. Zięba-Janasiak: *Działalność zespołu chóralnego „Melodia” w latach 1955—1997*. [Praca magisterska napisana pod kierunkiem K. Turek]. Cieszyn 1997, s. 33.

¹⁹ Wib: *Skład ten sam, ale cele niezmiennione*. „Głos Ludu”, 08.03.2011, s. 3.

²⁰ K. Olbrycht: *Potrzeby i perspektywy...*, s. 14—15.

Aleksandrem Nalaskowskim, że „nowoczesność szkoły to jej mądrzy i oddani nauczyciele. Reszta to tylko edukacyjna biżuteria”²¹. Dalej, za Tadeuszem Gadaczem, stwierdza, „że szkoła musi uczyć prawdy, wychowywać do dobra, kształtować do doświadczenia i tworzenia piękna”²². Te zadania realizuje już od wielu lat Gimnazjum z Polskim Językiem Nauczania w Czeskim Cieszynie. Warto jeszcze raz podkreślić, że placówka ta musi być bardzo atrakcyjna dla młodzieży i rodziców ze względu na konkurencyjność z instytucjami czeskimi. Młodzież XXI wieku, decydując się na wybór szkoły, zwraca baczną uwagę na poziom nauczania, tradycje rodzinne, nowoczesność, wyposażenie, a także na szeroką gamę zajęć pozalekcyjnych. W moich refleksjach badawczych zajęłam się głównie działalnością artystyczną czeskokocieszyńskiego gimnazjum. Jak już wspomniałam, w placówce tej takich form działalności jest naprawdę dużo. Dodam, że mieszkańcy Zaolzia zawsze lubili muzykę i niezwykle wysoko cenią sobie działalność artystyczną szczególnie młodych ludzi. Dowodem na to jest dwukrotne zwycięstwo w 2003 i 2004 roku Chóru Studenckiego „Collegium Iuvenum” w ankiecie „Tacy jesteśmy”²³ na najpopularniejszy chór Zaolzia.

²¹ Z. Konaszkiewicz: *Osoba pedagoga — podstawowy problem edukacji muzycznej*. W: *Muzyka w szkole XXI wieku. Tradycja i współczesność*. Red. L. Markiewicz. Katowice 2005, s. 14.

²² Ibidem, s. 17.

²³ „Tacy jesteśmy” jest rocznie organizowanym konkursem na najważniejsze wydarzenie, ciekawą inicjatywę czy też nieprzeciętną osobowość na Zaolziu.

Magdalena Micherda

A junior high school with Polish as a Teaching Language being a significant center propagating musical culture in Zaolzie

S u m m a r y

A junior high school with Polish as a Teaching Language in the Czech Cieszyn is undoubtedly a significant center propagating musical culture in Zaolzie. I have analysed the issues I am interested in based on a few substantial aspects. Firstly, the school creates a possibility of an individual musical development for its students. It is achieved mainly by taking part in musical education classes professionally conducted, as well as the activity of a “Collegium Iuvenum” choir and a highland-style music band “Zorómbek”.

Four years of dealing with choral or folk music is a great opportunity to develop personal musical abilities for young people. It is even more possible because all classes are prepared and run in a professional way. What needs to be emphasized here are vocal emission classes professionally run as well as familiarizing junior high school students musical compositions varied in style and very ambitious as far as performance is concerned.

Another important form is making both groups involved in school life environment. The local activity is not only a form of making events important to Junior High School better, but also

a chance of communing with the so called high culture for all community members of the institution in the Czech Republic and Cieszyn.

Also, one should not omitted another important issue, namely an active participation of junior high school bands in musical life in Zaolzie, and at the same time its creative development hoping that traditions of singing in this area will be continued in years to come.

Magdalena Micherda

Le collège en langue polonaise comme un centre important de propager la culture musicale à Zaolzie

R é s u m é

Le collège en langue polonaise à Cieszyn tchèque est indubitablement un centre important de propager la culture musicale à Zaolzie. Les questions intéressantes sont analysées à la base de quelques aspects marquants. Premièrement l'école donne à ses élèves la possibilité du développement musical individuel. Cela s'effectue avant tout grâce à la participation aux cours d'éducation musicale, préparés professionnellement, ainsi que grâce à l'activité du chœur « Collegium Iuvenum » et du groupe musical « Zorómbek ». Quatre ans d'interactions avec la musique de chœur ou folklorique sont une excellente occasion pour les jeunes au développement des talents personnels en musique. Cela est d'autant plus possible que les cours sont menés de manière très professionnelle. Il faut souligner l'émission de voix et la présentation aux élèves des oeuvres de musique diversifiées stylistiquement et exigeants dans l'interprétation.

Une autre démarche est l'engagement de deux groupes dans la vie du milieu scolaire. L'activité locale est non uniquement une forme de fêter les événements importants pour le Collège mais aussi une chance de fréquenter la haute culture pour tous les membres de la communauté de Cieszyn tchèque.

Il n'est pas possible d'omettre un autre aspect important, c'est-à-dire la participation active des groupes de collège dans la riche vie musicale de Zaolzie, et par conséquent, son enrichissement lié à l'espoir de continuer sur ce terrain et dans l'avenir des traditions de chant.